

Basisynformaasje Projekt Fryske Bibeloersetting (FBO)

In projekt fan de Yntertsjerklike Kommissje foar de Fryske Earetsjinst
febrewaris 2019

Doelstelling

It projekt Fryske Bibeloersetting (FBO) hat as doel in nije Bibeloersetting yn it Frysk ta te rieden en wol it Wurd fan God yn hjoeddeisk Frysk fersteanber meitsje.

Organisaasje

Ut namme fan de Yntertsjerklike Kommissje foar de Fryske Earetsjinst (YKFE) liedt de Wurkgroep Fryske Bibeloersetting (WFBO) it projekt FBO, dat de Fryske Bibel ta stân bringe sil.

De WFBO fungearret as einredaksje foar it projekt; de koördinator makket hjir diel fan út. De WFBO beslist oer de tekst en leit dizze oan de YKFE foar.

It projekt wurket mei in tal oersetters, noch neier fêst te stellen, foar it Alde Testamint en it Nije Testamint. Fergoedings foar it wurk fan oersetters, koördinator en WFBO wurde regele troch de YKFE. De Classis Fryslân fan de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) hat yn oktober 2018 har stipe oan it projekt tasein. Salang't it proses rint, binne der in stikmannich meilêsgroepen. De Fryske Akademy sil oer it Fryske taalgebrûk rieplachte wurde.

Oersetproses

It oersetwurk wurdt útfierd troch oersetters dy't sawol de boarnetekst as it Frysk kenne. It proses bestiet út ferskate fasen dêr't de oersetting hieltyd foar in part yn wurdt foarlein oan 'e redaksje, dy't mei de oersetters oerlis hat oer ferbetterings en úteinlik de tekst fêststelt. Der is in eksterne omgong dêr't de tekst yn wurdt foarlein oan in tal meilêsgroepen mei eksplisite fragen oer lêsberens en begryplikheid. Oan de foarlêsberens wurdt ek omtinken bestege.

Utgongspunten foar it oersetten

Ynlieding De Bibeltekst wurdt oerset fan de wenstige boarneteksten yn hjoeddeisk Frysk. By it oersetten wurdt rekken hâlden mei eigenskippen fan taal, kultuer, kontekst en tekstskeidnis. De oersetmetoade giet fan de folgjende útgongspunten út: de betsjutting fan de boarnetekst wurdt rjocht dien en oerset yn begryplik Frysk; de oersetting wurdt dêrby net begrypliker of moaier makke as de boarnetekst is. By dit alles jildt as tekst in bibelboek en wurdt net út losse wurden wei oerset.

Taal Oersetten wurdt dien fan de iene taal, de boarnetaal, yn de oare, de doeltaal. Talen ferskille yn wurdgebrûk, sinskonstruksje, idioom, ensfh. It Hollânske 'Ik heb ... nodig' is yn it Frysk 'Ik bin ... nedich'; it Ingelske 'I need to eat' wurdt 'ik moat nedich ite'. It is dúdlik dat 'bin' net 'heb' betsjut, mar dat it giet om de hiele útdrukking, it idioom. Sa ferskilt de grammatika ek fan taal ta taal. Yn Numeri 6:26 set de NBV oer: 'moge de HEER u vrede geven', de BGT hat 'de Heer zal jullie vrede geven', wylst hjir taalkundich sjoen better sein wurde kin: 'laat de Heer voor jullie vrede bereiden.' Foar de FBO geane wy der primêr fanút dat de ferskillen tusken boarnetaal en doeltaal net werom te sjen binne yn de oersetting; de oersetting foldocht oan de taalrigels fan it Frysk.

Kultuer De bibelteksten komme út in oare tiid en kultuer as dy fan ús. Dat ferskil bliuwt te sjen yn de oersetting. Kulturele saken (mjitten en gewichten, beroppen ensafh.) wurde oernommen sa't se yn 'e bibeltekst funksjonearje: in sjekel wurdt gjin euro. De kontekst makket hast altiten dudlik wêr't it om te rêden is. Wêr't de doeltekt ûnbegryplik wurdt (byg. yn in metafoer of ferliking), kin in eksplisitearring helpe. Faaks soe in list mei soksoarte termen efteryn de oersetting taheakke wurde kinne.

Tekst Wy sette de tekst oer as gehiel, wurden hawwe in funksje binnen in sin, sinnen krije har betsjutting binnen it gehiel fan 'e tekst. In bibelboek is de tekst, perikopen wurde begrepen en útlein binnen dat gehiel, en sels it bibelboek stiet yn in bredere kontekst fan oare bibelboeken en binnen de yntertekstualiteit fan it Hebrieuske of Grykske teksttkorpus wat kultuer en skiednis oanbelanget. De kontekst fan it oangeande bibelboek is altiten primêr. Dat betsjut dat bygelyks Jesaja 9 en 11 net oerset wurde yn it ljocht fan in NT-tekst.

Wurdwerhelling As binnen ien tekstgehiel (bibelboek of perikoop) in bepaald wurd (of begryp: útdrukt yn in oare wurdsoart) mear as ienris foarkomt, dan hawwe wy te krijen mei in motyf of, op tekstnivo, mei in tema. Yn de oersetting moat in motyf of tema altiten sichtber bliuwe. Dat hoecht lykwols net altiten mei itselde wurd. In oar wurd binnen itselde wurd fjild (leafde, leavje, beminne, byg.) of in synonym kin ek foldwaan, lykas in omskriuwing, as de doeltaal dêrom freget. De kontekst yn de doeltekt jout de trochslach, om't somtiden yn de doeltaal in oar wurd nedich is.

Eigenens Oersetten is transformearjen. De regels fan de boarnetaal binne net dy fan de doeltaal. Sa is bygelyks de sinbou fan de boarnetalen (lingte fan sinnen, gebrûk fan mulwurden, fokus troch sinfolchoarder) tige spesifyk en oars as dy fan it Frysk. It eigene fan de boarnetaal wurdt omset yn de foarm fan it Frysk, mar de eigenheden fan 'e tekst bliuwe behâlden yn de oersetting. Oersetten is kommunisearjen.

Foarbyld. Yn Jehannes 1:1 giet in oersetting lykas 'It begjin fan alles wie it Wurd' tsjin ús útgongspunt yn (NFB-1978: 'Yn it begjin wie it Wurd der'). It is net wat it Gryks seit en follet sûnder reden yn foar de lêzer.

Doeltaal De doeltaal is Frysk, benammen hjoeddeisk Frysk. Wurden wurde net yn it foar útsletten en úteinlik sille de meilêsgroepen en de Fryske Akademy rieplachte wurde oer it wurdgebrûk. It mei lykwols helder wêze dat yn in tekst fan likernôch twatûzen jier lyn saken neamd wurde dy't wy net mear hawwe (realia, beroppen en soksawat) foarkomme dy't wy net mear hawwe en dêr't gjin hjoedeisk wurd foar te finen is. Yn sokke gefallen sil in wurd ynset wurde dat mooglik ferâldere is, mar wol de betsjutting goed werjout.

Oersette, net útlizze Oersetten wurdt dien foar minsken dy't de boarnetaal net lêze kinne, oft dat no Ingelsk of Hebrieusk is. De boarnetaal wurdt dêrom oerset yn begryplik Frysk en net yn in foarm dy't allinnich begryplik is foar minsken dy't de boarnetalen kenne. Mar de oersetter moat der ek om tinke dat er de kennis dy't er hat (en dy't net as sadanich yn de tekst stiet) net yn de oersetting bringt.

Der is in skerp ferskil tusken oersetten en útlizzen. Utlizzen kin him uterje yn mear sizze as 'wat der stiet', mar likegoed yn minder sizze as wat der stiet, troch inkeld de wurden te folgjen sûnder regaad te slaan op de betsjutting. Eksplisitearjen kin allinne by ûnbedoelde ûndúdlikens, byg. by de protte kearen yn de Evangeeljes dêr't in stik begjint mei 'hy', as Jezus bedoeld is en de lêzer dat net daliks witte kin.

Byldspraak Byldspraak wurdt hantavene. As de betsjutting foar de lêzer ûnbegryplik is, kin in eksplisitearing nedich wêze.

Sitaten By sitaten wurdt strang binnen de sitearjende kontekst oerset. Yn alle gefallen jildt dat taalkunde, de linguistyske analyze, boppe de eksegeese giet.

Oersetters De oersetters hawwe in tsjinjende rol oangeande sawol boarnetekst as doeltekt. Respekt foar de boarnetekst (sa't dy der leit) betsjut dat men net weromfalle kin op 'e 'bedoeling fan 'e skriuwer' en respekt foar de doeltekt betsjut dat men net weromfalle kin op it oanwêzich achte 'begryp fan 'e lêzer'.

Foarbyld. In oersetting as 'Ik ben de weg. *Bij mij is de waarheid*' (Jehannes 14:6 BGT; NFB-1978 'Ik bin de wei, de wierheid') docht de foarm fan 'e boarnetekst gjin rjocht en folt te folle yn foar de lêzer.

De hâlding fan 'e oersetters foar de boarnetekst oer is profesjoneel en respektfol om derfoar te soargjen dat teologyske en kultuerele ûnderstellings de tekst net foar de fuotten rinne. Net wat wy ferwachtsje soene is liedend, mar de grammatika en de tekstopbou fan 'e boarnetekst.

* * *

Taheakke: In tal oersetprijuwkes

In tal oersetpriuwkes

Psalm 1

¹ Lokkich meist immen neame dy't gjin misdiedige plannen útfierd hat,
ien dy't net meidien hat mei ferkearde minsken

en him net ophâlden hat by in groep spotters

² Ien dy't wol nocht belibbet oan de Tora* fan JHWH*
en op syn Tora* studearet, dei en nacht.

³ Dy wurdt nammentlik krekt as in beam, oan streamend wetter plante,
mei fruchten op it goede momint en gjin dea blêd te sjen.
Wat er ek docht, it slagget him.

⁴ Sa net de misdiedigers.

Dy wurde krekt as tsjêf, de wyn blaast se sa fuort.

⁵ Sa komt it dat misdiedigers net oerein bliuwe foar it rjocht oer
en ferkearde minsken net yn de mienskip fan rjochtfeardigen

⁶ JHWH* begrypt nammers wat rjochtfeardich libjen is.
In misdiedich bestean liedt nearne ta.

* Oer de oersetting fan Tora en JHWH wurdt noch in beslút nommen.

Markus 1:1-6

Johannes de Doper preket by de Jordaan

¹ It begjin fan it evangeelje fan Jezus Kristus, de Soan fan God. ² By de profeet Jesaja stiet skreaun:

‘Tink derom, ik stjoer myn boadskipper foar dy út,
dy sil it paad foar dy taryede.

³ Lûd klinkt in stim yn de woestyn:

‘Meitsje de wei foar de Hear ree,
meitsje syn paden rjocht!’”

⁴ Dit barde doe't Johannes de Doper nei de woestyn gie en de minsken oprôp om har dope te litten en ta ynkear te kommen, om sa ferjouwing fan sûnden te krijen. ⁵ Alle ynweners fan Judea en Jeruzalem streamden ta en lieten har troch him dope yn de rivier de Jordaan, wylst se har sûnden belieden. ⁶ Johannes hie in mantel fan kamelehier oan mei in learen gurdle om 'e mul; hy libbe fan sprinkhoannen en wylde huning.

Hannelingen 8:26-40

Filippus en de Etiopiër

²⁶ In ingel fan de Hear sei tsjin Filippus: ‘Meitsje dy klear en gean nei it suden oer de wei dy’t fan Jeruzalem nei Gaza rint. It is dêr iensum.’ ²⁷ Filippus makke him klear en gie derhinne. Dêr moete er in Etiopiër, in eunuch, in hege amtner fan de kandake, de keninginne fan Etiopië, dy’t dy’t it behear hie oer har skatkiste. Hy hie nei Jeruzalem west om dêr God te oanbidden ²⁸ en no, op ’e weromreis, siet er yn syn reiswein de profeet Jesaja te lêzen. ²⁹ De Geast sei tsjin Filippus: ‘Gean derhinne en bliuw deun by dy wein.’ ³⁰ Hastich rûn Filippus derhinne en hearde dat er de profeet Jesaja lies. Doe frege er: ‘Begripe jo wol wat jo lêze?’ ³¹ De Etiopiër antwurde: ‘Hoe soe ik dat kinne as der net ien is dy’t my paadwiis makket?’ Hy nûge Filippus út om yn te stappen en by him sitten te gean. ³² Dit wie it bibelstik dat er lies:

‘As in skiep waard er nei de slacht brocht,
en as in eike dat swijt foar de skearder,
sa die hy de mûle net iepen.

³³ Hy waard fernedere en him is it rjocht ûntholden,
wa sil it noch oer syn neiteam ha?

Want syn libben wurdt fan dizze ierde weinommen.’

³⁴ De eunuch frege Filippus: ‘Kinne jo my sizze oer wa’t de profeet it hat? Oer himsels of oer in oar?’ ³⁵ Doe begûn Filippus him, útgeande fan dat skriftwurd, te fertellen oer it evangjelje fan Jezus. ³⁶ Wylst se fierder rieden kamen se by in wetter, en de eunuch sei: ‘Sjoch, wetter! Wat is derop tsjin dat ik doopt wurd?’ ^{37*} ³⁸ Hy liet de wein stilhâlde en tegearre rûnen se it wetter yn, Filippus en de eunuch, en Filippus doopte him. ³⁹ Doe’t se út it wetter kamen griep de Geast fan de Hear Filippus en naam him mei, en de eunuch seach him net mear, mar optein reizge er fierder. ⁴⁰ Filippus kaam yn Asdod telâne; dêrwei reizge er fierder en ferkundige er yn alle stêden it evangjelje, oant er yn Cesaréa kaam.

*Noot: Sommige hânskriften hawwe noch: Doe sei Filippus: ‘As jo mei jo hiele hert leauwe, dan mei ik.’ Hy antwurde: ‘Ik leau dat Jezus Kristus de Soan fan God is.’

Romeinen 12:1-6a

It nije libben yn Kristus

¹ Bruorren en susters, mei in berop op Gods barmhertichheid freegje ik jim om jimsels yn syn tsjinst te stellen as in libben en hillich offer, dat God gefallich is. Dat is jim geastlike earetsjinst. ² Jimme moatte jim net oanpasse oan dizze wrâld, mar oars wurde troch in nije geasteshâlding, dat jim gewaarwurde wat God fan jim wol, wat goed, folslein en him gefallich is.

³ Mei in berop op ’e genede dy’t my jûn is, sis ik tsjin elk fan jim dat jim jimsels net heger oanslaan moatte as jim past. Tink mar gewoan fan jimsels, yn oerienstimming mei it leauwe, dat de noarm is dy’t God oan elk fan jim jûn hat. ⁴ Wy hawwe ien lichem mei gâns lidden dy’t net allegear deselde funksje hawwe. ⁵ Sa foarmje wy mei-inoar ien lichem yn Kristus en binne wy, elk foar oar, lidden fan elkoar. ⁶ Wy hawwe ferskate jeften, al nei de genede dy ús jûn is.